

Dünden, Bugünden

Tepebaşına dair

Nereden gayrete geldim — 90 yıl evvelki Tepebaşı — Tepebaşı bahçesinin kuruluşu; meşhur Beyoğlu yangını — Çocukluğumda bahçede gördüklerim — Eski Tepebaşı salaşlarında loca, koltuk, sandalye fiyatları; lokantada tabldot bedelleri

Geçen pazar çıkan Akşam'daki (Tepebaşından hâtıralar) başlıklı Hafta Konuşmasında üstat Refik Halit Karay: (Bir eski Tepebaşı bahçesi vardı ki istibdat ve meşrutiyet devirlerindeki hayatıyeti bakımından İstanbul tarihine geçmiş, birkaç neslin kafasında epeyce iz bırakmış, hâtıralar biriktirmişti) diye girişerek o vakitki parlak günlerini, hususiyetlerini, mahlût kalabalığını anlattı, canlandırdı; hele biz yaştakilere tatlı tatlı okuttu.

Üstat, Balkan ve ilk elhan harbinden sonra oranın sönüşünden tutturup (evvelce o yer ne idi? Rivayet edildiği gibi mezarlık mıydı? Kimin tarafından ve ne zaman bahçe şekline sokuldu? İstanbul Ansiklopedisi T harfine gelinceye kadar bekliyeceğiz) diyor.

İstanbulun kayıplara karışmış hayatına, muhitlerine, tipik şahıslarına dair eskilerden duyduklarımı, kitaplarda okuduklarımı, küçük yaşında gözümle görüp de hatırlıyabildiklerimi hemen bir kenara not etmek ötedenberi âdetimdir. Netekim bu notların çoğu Akşam'daki yazılarıma mevzu oldu. Bazılarını da, muvafık bulduğu taraflarını Ansiklopediye koyması için, aziz dostum Reşat Ekrem Koçu'ya vermekteyim. (Belediye bahçeleri) maddesine hazırladığım ve daha tamamlamadığım satırlardan Tepebaşına ait olanlarını, ruhterem Refik Halid'in merakını çeker ümidiyle aşağıya naklediyorum:

90 yıl evvelki Tepebaşı

Kırım savaşını mütaakip 30 Mayıs 1856 da Pariste imzalanan muaheden 5 ay sonra İstanbul'a gelen, akrabası Fransa sefiri Thouvenel'in yanında iki sene kadar misafir kalan, günü gününe yazdığı hâtıralarını yıllardan sonra neşreden (1) Matmazel De Melfort'un rivayetine göre (2): Tepebaşı o tarihte boydan boya mezarlıkmış. Civarındaki caddeye hâlâ Kabristan caddesi denilmesi bu yüzdendir. Necip beyin İstanbul haritasında (3) bayırın yamaçları Aşıklar mezarlığı adını taşımaktadır.

Orası Tepedir ya, bizler Tepebaşı deyivermişiz; amma ne vakittenberi, bulup çıkaramadım; yine de araştır-

Yazan:

Sermet Muhtar Alus

maktayım. Frenkler, tatlı su frenkleri — dediğim kitaba nazaran — 90 yıl evvel de buraya Petits Champs deyip dururlar; şimdiki Sıraselvilerden Ayazpaşaya, Taksim bahçesinin yerine ve gerilerine uzanan sahaya da Grands Champs derlermiş.

Malûm a, Champ'ın kır, tarla ve saire gibi muhtelif mânaları vardır. Sükûn, rahat, dinlenme mânalarına gelen (repos) kelimesi beraberli mecazen karşılığı olarak kullanılır. Tâbir oradan galatça.

Küçüğü de, büyüğü de Beyoğlunun âdeta mesiresi gibi imiş. Semtte oturan ecnebiler, yerli hıristiyanlar oralara tenezzühe çıkar, Galata, Kasımpaşa, Tophane, Fındıklının Müslüman halkı dahi bu kırlarda toplanır, yaşmak feraceli hanımlar çocuklarıyla beraber üşüşüp mezar taşları aralarında çayırlara yayılır; seyyar satıcılar ortalığı panayır yerine döndürür; etrafta da koyun, keçi, inek sürüleri otlarmış.

Bunları yazan Fransalı kadın Tepebaşındaki mezarlığın bozuk, berbat yolları, uçurumları dolayısıyla tehlikeli olduğundan öteki kadar kalabalıklaşmadığını; bir gün elçilik kavaşiyle gezintiye çıkışında bayırın aşağısından madeni sesler duyduğunu, bu şıkirtaların Kasımpaşada, Tersanede ki kürek mahkûmlarının ayaklarına takılı prangalardan çıktığını öğrenince güya ürkererek tüyleri ürpermiş. Kırım harbi devam ederken müttefikimiz Fransız kıtalarının askeri bandosunun her akşam burada birkaç hava çalarak nöbet vurduğunu, Caddeikebirin daracıklığını, güneş batıp sular kararınca gelen geçe-

(Arkası 7 nci sahifede)

(1) D. de Fontmagne — Un séjour à l'ambassade de France à Constantinople sous le second empire - Paris, Plon, 1902

(2) Sayfa: 114 - 116

(3) Şehremaneti Harita şubesi müdürü mühendis Necip beyin bu eseri 1918 de Viyanada Holsel matbaasında basılmıştır.

Tepebaşı bahçesinin kuruluşu; Beyoğlu yangını

Tepebaşı bahçesinin kuruluşu muhakkak ki meşhur Beyoğlu yangınından, (Ah Beyoğlu, vah Beyoğlu; yandı da yandı kül oldu) diye türküsü bile çıkarılan âfetten sonradır.

5 haziran 1870 '5 Rebiülevvel 1287) pazar günü şimdiki Feridiyenin Valde çeşmesi sokağında bir evden fitili alan, rüzgârın şiddetiyle derhal kol-lar sararak Yenişehiri, Tarlabasını, Sakızağacını, Tepebaşını silip süpürüp Doğruyolun öbür yakasında da Galatasarayaya kadar olan kısmı hara-beye çeviren bu yangın binlerce bi-nayı, yüzlerce insanı kurban etmiş; 1809 da yapılan İngiliz sefarethanesi de yanıp gittiğinden 1871 - 72 de bu-günkü bina Florentin stilinde inşa kılınmış. Ayazpaşadaki Alman sefa-rethanesi ise 1875 - 77 de yapılmış-mış.

Tünelin karşı köşesinde bir vakit-ler gözlükçülük ve rasat aletçiliği eden Verdouxnun senelerce çıraklı-ğında ve tezgâhtarlığında bulunduk-tan sonra ticarethaneyi arkadaşıyla ortaklaşa işleten, o mağazada 70 yıl ömür geçirip birkaç ay önce ölen Horace Guerillot'yu ne zamandır ta-nırdım. Akşam'a (Verdoux mağazası) yazısını hazırlarken dükkânına git-miş, eski Beyoğlunu karış karış bili-sine, hâfızasının kuvvetine şaşmış, birçok notlar tutmuştum. Seksen beş-lik müteveffa Tepebaşına da temas etmiş, oraya ağaçların dikildiğini ha-tırlıyamadığını, fakat etrafına par-maklık kuşatılışının ve Belediye bah-çesi oluşunun Sultan Hamidin ilk devirlerinde, Eduard Black beyin 6-ncı belediye dalresi reisiği zamanına rasladığını, ahşap tiyatronun ise Rid-van paşanın Şehremnliğinde, yani 1890 dan sonra yapıldığını söylemişti.

Çocukluğumda bahçede gördüklerim

En kalabalık, elcivli demleri yaz sıcaklarındaydı. Taksimdeki mevsimi baharda ve güzdeydi. Ço-cukluğumda arada bir babamla gider, ezandan yarım saat sonra kalkan son Haydrpaşa vapurunu kaçırsak Sa-raçhanebaşındaki evimizde kalırdık.

Daima muzika bulunur; salaş ti-yatroda operet kumpanyaları, kışları turneye çıkmış Avrupalı truplar ek-sik olmaz; karnaval gecelerinde ara-sıra kibarca gidişatlı balolar verilirdi. Anfi yapıldıktan sonra operalar, operetler orada oynanmağa, daha sonra sinematoğraf gösterilmeğe baş-landı.

Günün birinde — her halde 1900 den önce — Viyanadan tam 40 kişilik bir orkestra takımı sökün etti; şö-hreti yayıldıkça yayıldı. Maestro Lange idaresindeydi. Grup halindeki foto-ğrafinin kartpostalları bile basılmış, antre gişesinde çeyreğe kadar satıl-mıştı.

Orkestranın mükemmelliğini duyan Abdülhamit takımı Yıldıza getirtip dinlemiş, Maestronun yamanlığını görerek nişan, madalya, ihsan bah-şetmiş; 1904 de Mesudiye, Hamidiye, Mecidiye gemileriyle Ertuğrul yatı İstanbula gelince Lange'yi yatın ban-dosuna şef tâyin etmiştir. Delişmen, lâkin hoş adamdı. Kibar konaklarına piyano ve müzik dersine giderek o cihetten de işi tıkırına koymuştu.

Cervati'nin 1905 de neşrettiği «Şark seyyahlarına rehber» adlı ki-tap Tepebaşındaki iki salaşın müste-ciri ve direktörü olarak Stavro Papadopulos isminde bir Rumu gös-teriyor. Loca flatlerinin 216, 162, 108 ve 80 kuruş; koltuğun 25 (Anfide 20), stal'in 10, galerinin 5 kuruş olduğunu bildiriyor.

Hachette'in 1901 de çıkardığı «Pa-risten İstanbula» başlıklı rehber bah-çenin lokantasında öğle tabldotunu 12 kuruşa, akşam tabldotununun 15 ku-ruşa yenildiğini kaydediyor.

İki buçuk otuzunda dilber kuca-ğında gık deyip giden mahut Leh-mann, Papadopulostan sonra orayı tutmuştur. Vaktiyle Konkordiyada garsonluk eder, Arditi denilen malın gözü de yamaklığını yaparmış.

Servet Muhtar ALUS

